

Sveta Stolica kao specifični akter u međunarodnim odnosima: politika neutralnosti i diplomacija

Hrvoje Špehar

<https://orcid.org/0000-0001-7950-5471>

U analizama međunarodnih aktera, naročito politike država koje su ključni nosioci međunarodnog poretka, ističe se interpretacija njihovih mogućnosti da nametnu i promoviraju svoje interese, vrijednosti i ciljeve u složenom sustavu akefalnog, policentričnog i disharmoničnog okruženja, koje se nastoji oblikovati osobito međunarodnim pravnim poretkom i multilateralizmom. Pri tome se osobita pažnja pridaje svojevrsnoj hijerarhijskoj klasifikaciji onih aktera za koje se pouzdano može utvrditi da pripadaju silama u svjetskom poretku, naime takvih da djeluju na stvaranje zbilje, a ne da samo djeluju na temelju njezinih pretpostavki. Zaki Laïdi ovu specifičnu ulogu sile u međunarodnim odnosima opisuje riječima Karla Rovea, bivšeg savjetnika američkog predsjednika Georgea W. Busha: „Sada smo imperij, i kada djelujemo, stvaramo svoju vlastitu zbilju. A dok vi proučavate tu zbilju (...), mi ponovno djelujemo stvarajući novu“. Laïdi nastavlja: „Može se reći da je tvrda sila (hard power) akter koji potencijalno nastoji proizvoditi svjetsku zbilju po vlastitom uzoru, dok se meka sila (soft power) u najbolju ruku trudi preusmjeravati je. Tvrda sila predlaže političku artikulaciju svijeta, a meka sila je više-manje prihvaća“ (Laïdi 2014, 19).

Oblikovanje diskurzivnog okvira i proizvodnja globalnog diskursa oduvijek su bili osnova interpretacije vlastitoga položaja Svete Stolice, naročito tijekom stoljeća razvoja dualističkih interpretacija od pape Gelazija I. pa sve do Grgura VII., ili od konstantinovske ere crkvenoga života pa sve do Drugog vatikanskog

koncila. U analizi međunarodnih odnosa „ideje kao čimbenici promjena pojavile su početkom 1990-ih godina u literaturi iz područja teorije međunarodnih odnosa, no za Vivien Schmidt korisno su uporabljive na najmanje tri razine. „Prva razina obuhvaća specifične javne politike, osobito rješavanje problema vezanih uz donositelje političkih i administrativnih odluka. Druga razina tiče se ideja na kojima se temelje opći politički programi. U tom se kontekstu na ideje može gledati kao na paradigme koje odražavaju organizacijska načela usmjeravanja politike. U literaturi se te ideje ogledaju kroz pojam referentnog sustava i pojam programatskih uvjerenja. Treća i posljednja razina odnosi se na filozofije ili javne osjećaje, odnosno na *deep core*, i odražava svjetonazor koji je zajednički određenoj skupini subjekata.“ (Saurugger 2013, 146–147).

U istraživanjima kojima se bavi, Vivien Schmidt zagovara misao da svaka od triju razina obuhvaća dva tipa ideja: kognitivne i normativne. „Dok nam kognitivne ideje omogućuju razumijevanja recepata na kojima se temelje javne politike inzistirajući na interesima udruženih subjekata i na nužnosti djelovanja, normativne ideje su mehanizmi koji opravdavaju te politike. One pridaju vrijednost političkom djelovanju. Međutim, čak i jasno definirane kao mehanizmi političkih promjena, ideje nužno pretpostavljaju postojanje određenoga prijenosnika koji znanstvenik može promatrati. Upravo se zbog toga pristaše diskurzivnog institucionalizma pozivaju na diskurs kao instrument promjena. Po toj je logici važno usredotočiti se na sadržaj ideja i na interaktivni proces iz kojega ideje izviru i koji ih posreduje javnosti. U skladu s tim, diskurzivni institucionalizam trebao bi omogućiti praćenje cjelokupnoga procesa nastanka, širenja i konačnog ozakonjenja ideja“ (Saurugger 2013, 147).

Deep core ili zajednički svjetonazor određenoj skupini subjekata na temelju jednoga vjerovanja, dogmatske prirode i konzistentnoga oblikovanja, kada je riječ o djelovanju Svete Stoline pokazuje snažnu prilagodbu i promjenu, koja se može opisati s tri perioda vlastite uloge u promjenjivim međunarodnim odnosima. Prvi je onaj oblik kojega nakon prvih stoljeća kršćanstva i njegove uloge u oblikovanju prve crkvene hijerarhije, obilježava odnos s pojavom kršćanskoga carstva i u kojem se duhovna vlast nastoji oblikovati kao sadržajno i autoritetom neovisna od političke, a izraz joj nalazimo u pismu pape Gelazija I. caru Anastaziju I., koju obilježava dualistička slika oblikovana predodžbom vrhovne duhovne vlasti koja u odnosima s političkim svijetom nastoji stvoriti poziciju posljednjeg arbitra, onoga što je sadržano u *vlasti ključeva*, pri čemu je globalno carstvo – dakako kršćansko – pogodna pretpostavka u kojoj je moguće njezino ostvarenje. Dualizam je to ingerencija i posljednjeg suca u pojedinim pitanjima, ali je zapravo riječ o ideji snažnoga utjecaja u zajedničkom svijetu, u kojem su nosivi pojmovi do kraja prepoznati. Drugu sliku kasnijega razvoja ideje o političkoj vlasti i njezine

pozicije nalazimo u kasnijim oblicima intepretacije papinske vlasti, a koja svoj vrhunac doseže u slici papinske koronacije, riječima: *Accipe thiarum tribus coronis ornatam, et scias te esse Patrem Principum et Regum, Rectorem Orbis, in terra Vicarium Salvatoris Nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum*. Ovdje je diskurs oblikovan i omeđen idejom sveopće i konačne vlasti, koja ne samo da seže u pitanja duhovne prirode već ima i neposredan utjecaj na formiranje političke vlasti, njezin je izvor i krajnji jamac. Riječ je o trijumfu papinstva u političkom smislu, ideji da se sva vlast oblikuje oko globalizirane Crkve i njezina međunarodnog utjecaja, te istovremeno da jedino područje te vlasti doseže svijet koji živi u međusobnom suživotu.

Pa ipak, pluralnost kršćanstva, osobito nakon 1054., 1517. i 1534. godine, kasniji razvoj međunarodnog vestfalskog poretka i podjele svijeta između različitih njegovih oblika, te konačno kraj 19.- stoljetne ideje da će se uspostaviti globalni poredak pod jednim papinskim duhovnim autoritetom, stvorili su preduvjete za treći tip ideje i diskursa koji omogućava vjersku toleranciju, priznanje temeljnih ljudskih prava, slobodu savjesti i vjeroispovijesti, kao i autonomiju političkog života. Ove će ideje biti oblikovane u okviru dvadesetog stoljeća, osobito nakon Drugog vatikanskog koncila, što je odlučujući trenutak promjene djelovanja Svete Stolice na međunarodnom planu i njezinog diplomatskog angažmana.

Neutralnost djelovanja Svete Stolice u područjima posredovanja u međunarodnim sukobima, stvaranje snažne platforme za multilateralno djelovanje, osobito njezin angažman u najtežim svjetskim krizama, poput Kubanske krize 1962. godine, izraelsko-palestinskog sukoba ili rata na području bivše Jugoslavije, s osobitim djelovanjem Ivana Pavla II., stvorili su novi oblik međunarodnog utjecaja Svete Stolice, obilježene statusom stalnoga promatrača u Organizaciji UN-a. I dok su prethodne ideje transformirane u smjeru zadržavanja pojma vrhovne duhovne vlasti, koja se ne da otkloniti s obzirom na izvor i na dogmatski sadržaj, njezina se diskurzivna manifestacija očituje u prihvatanju političkog i društvenog pluralizma, te se iako politički neutralna između aktera usmjerava na zauzimanje vrijednosnih pozicija u međunarodnim odnosima: kao promicatelj dostojanstva ljudske osobe, temeljnih ljudskih prava i sloboda, a osobito u pontifikatu pape Franje i kao snažni zagovornik socijalnih prava i ekoloških tema.

LITERATURA

- Byrnes, Timothy A. 2017. "Sovereignty, Supranationalism, and Soft Power: The Holy See in International Relations." *The Review of Faith & International Affairs* 15 (4): 6–20.
- Eterović, Nikola. 2023. *Die leise Macht: Die Diplomatie des Heiligen Stuhls*. Freiburg, Basel, Wien: Herder.
- Lađi, Zaki. 2014. *Norma a ne snaga. Zagonetka Europe kao sile*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Saurugger, Sabine. 2013. *Teorije i koncepti europske integracije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Sekerák, Marián, and Karol Lovaš. 2022. "The Diplomacy of the Holy See and its Transformation in the Context of Relations with the United Nations." *The Review of Faith & International Affairs* 20 (1): 69–81.
- Chong, Alan, and Jodok Troy. 2011. "A Universal Sacred Mission and the Universal Secular Organization: The Holy See and the United Nations." *Politics, Religion & Ideology* 12 (3): 335–354.